

Halgankii Ummada

Kaalintii Axmed Muxumed Warsame
“Axmed Genius” -IHUN-

**Qalinkii iyo tafatirkii Fu,aad Sheekh
Bahda Mareegta Farshaxan
Mareegta Farshaxan
11/17/2012**

*“Qarandidaa Nasiib u leh
Qarda jeexa hoosoo
God bay qodon taqaanaa
Qaab iyo hanaan loo
Qurxisoo hadhowtana
Bahaluhu ka qaataan
Qayrkeed bay u nooshahay
Waxna ay u qabataa
Waa qodob tusaaloon
Ku qotomiyay waayaha
Aadmigaan qancaynine
Qise Weeye yaab badan
Haddii buugag lagu qoro”
Abwaan Axmed Genius
(IHUN)*

Halgankii Ummada iyo Hal-abuurkii Geesigii:

Abwaan Axmed Muxumed Warsame“Axmed Genius”

Intay dhibidee hore
Intay dhididay ee kale
Intay dhaqan xumaatiyo
Intay dhacantay maandeeq
Midna kuma dhadhabayee
Yay dhaliili doonaan
Hadday dhama’do caawana?

Ma dhurwaa i haystaan
Ku beddeli dhurwaa kale?
Mise aniga dhiil xoor
Igamaba dhammaadee
Marka dhahar la waayaba
Dhiqlaa soo beddeli jiray?

Maansadii Dhayalsi, Abwaan Axmed Genius

Gu’ waliba leh taariikh iyo waayo lagu tilmaansado. Gu’ gii 1984^{kii} ayaa ururka SNM u lahaa tilmaamo badan oo isugu jira murugo, xus, maamuus, iwm. Maamulka SNM wuxuu ahaan jiray gu’gan ka hor hal sannadeed. Hase yeeshee gu’gan waa la kordhiyey oo waxaa laga dhigay laba sannadoodle, sidoo kale ayaa shirkii guud ee ururkana laba sannadoodle laga dhigay.

Gu’gaa ayaa horseeday inay SNM dhigto dhoolatuskii ugu weynaa ee ay SNM dagaal fool ka fool ah dalka gudihiiisa ku qaabilaan ciidamadii uu hogaanka u hayey Afweyne Bare. Inkastoo ay ku ledeen hormood badani guul lagu riyaaqo ayuu lahaa. Waxaa sidoo kale magaalooyinka Hargeysa, Burco, Berbera, iwm dil toogasho ah lala beegsadey dad badan oo bulshada dhexdeeda ku mudnaa si loo dhantaalo guulaha SNM gaadhey, loona niyadijabiyo taageerayaasha ururka SNM ee gudaha ku jiray. Hase yeeshee guulihii SNM way sii kordheen, taageerayaashiina dardar hor leh ayey dhacdaasi galisay.

Waxaase xusid mudan in gu'gan tilmaanta gaarka ah ee aynu maanta u doornay tahay in ay ururka SNM dhagahooqa u raariciyeen maanso ku habooneyd waayihii xilligaa lagu jiray. Waxay aheyd maanso dib u cusbooneysiinaysa ujeedadii, hankii, yoolkii iyo hiigsigii loo aasaasey ururka SNM. Waxaa hanaan-socodkii ururka iyo hab-dhaqankii xubnahaba laga arkayey oo daldaloolo. Waxay aheyd maanso isku soo dhaweynaysay xubnihii SNM oo yara kala durkay, carab iyo labadiisa daanba hawshaasi way dhexmartaayee. Waxay aheyd maanso muujinaysay in indhuhu dhinaca cadawga u jeestaan. Waxay aheyd maanso iskugu jirtay canaan, baraarujin, dhiirigalin, iwm.

Maansadaa waxaa tiriyeey Axmed Muxumed Warsame Xirsi (Axmed Genius) –IHUN-. Bahda Mareegta Farshaxan ayaa ka dhigatey hab-dhaqameed inay maalmaha mudan ee ku xardhan taariikhda Soomaliland isbarto bulshada iyo hormoodkii dhaliyeey guulaha lagu naaloonayo maanta wadanka Soomaaliland.

“Waxaad ogaataan maanta labada idaacadood ee Radio Hargeysa iyo Muqdisho, Joornaalka Afkiisa ku hadla ee la yidhaa xiddigta Oktoober iyo Madbacada Qaranka ee kaligeed wax daabacada soona saarta amaanta iyo falsafadaha Afweyne, inay hadhoow caayayaan oo ay ka shaqeyn doonaan caydiisa inta ay amaaneen saddex laabkeed iyo 330 saano laabkeedba” Axmed Genius

Xilli ku beegnayd 1978^{kii} ayaa waxaa meel qadhaadh marayey dagaalkii dhexmarayey maamulkii Afweyne iyo Maamulkii Mingesti. Waxaa Afweyne ciidamadiisu ku dhawaayeen in dib loo soo eryado. Koox ka mid ah ciidamada ayaa sidoo kale qorshaysatay inay fuliyaan inqilaab Milatari, inkastoo aaney u suurto galin. Hogaanka ciidamadu wuu kala daadsanaa. Dil aan loo gaban waxaa hogaankii Ciidamada Afweyne ay la beegsadeen hormood badan oo filayey in bilad sharaf la siiyo. Waxaa markaa jeelka Dhexe ee magaalada Xamar ku jiray maxaabiis loo haystay kacaanka Afweyne ayey la jaanqaadi waayeen. Sarkaal ka tirsanaa ciidamadii Afweyne ayaa maxaabiistii saf soo joojiyey uguna khudbadeeyey in loo qaadayo goobaha dagaalka si ay u noqdaan gaashaan. Maxaabiistani ciidan tababaran maaha, hase yeeshee inay ku geeriyoodaan goobtaa layskana horeysiiyo ayey u qalmeen sida maamulahaasi iyo dawladaasiba istuseen.

Maxaabiistaa waxaa ka mid ahaa abwaan Axmed Genius. Waxaanu Axmed Genius yidhi isagoo ka waramaya arintaa: “ Bishii Janaayo 1978^{kii} ayaa xabsiga Xamar lanaga soo saarey iyadoo la rabo in xabsiga lanoogu badalo xabbad, waxaa la nagu soo qaaday gawaadhida isjiida, ilaa lix gaadhi ayaanu aheyn waxaan nala geeyey xabsiga Laanta Buur.. Muddo ku siman bil baanu maxaabiis ku aheyn Laanta Buur oo lana barayey objacda ,aroor hore afartii aroornimo ayaa inan yar oo saddex-xiddigle ahi intuu dhexda qabsadey yidhi “jaalayaal xabad baad ku badalaneysoo xadhigiina oonu idiinku badaleynaa abaal baanad ku qabtaan dalkaanad daafceysaan ”.

Markaan iswaydiino sababaha keenay in maamulkii Afweyne go' aan ku gaadho in Axmed Genius la xidho, loona qaado goob la filayey in dilkiisu ku fududaan karo, ayey warcelintu ka dhex muuqaneysaa dhex-galka maansooyinkiisa. Axmed Muxumed Warsame (Axmed Genius) ayaa in badan oo noloshiisa ku soo bandhigay dareenkiisa maansooyin kala duwan. Wuxuu in badan muujiyey kana hadley dhibaataada uu maamulkii Afweyne ku hayey dad iyo dalba. Xilli ku beegnayd gu'gii 1974^{kii} ayaa waxaa booqasho ku yimid dalkii Soomaaliya la isku odhan jiray wafdi uu hogaaminayo madaxweynihii dalkii la odhan jiray Midawga Soofiyeet ee xilligaa oo ahaa Nikolai Podgorny. Wuxuu Podgorny xilkaa madaxtinimada hayey mudadii u dhaxeysay 9^{kii} bishii Diisambar 1965^{kii} – 16^{kii} bishii Juun 1977^{kii}. Waxaa la go'aansadey in martiqaadkiisa lagu qabto hudheelka dalxiiska ee ku yaalay tuulada Waamo. Goobtani waxay aheyd meel aad ugu habooneyd dalxiiska.

Waxaa dhinaca maaweelada ay madaxdii gobolka Jubada Hoose u xilsaareen kooxdii madaalayaashii Waamo oo uu xubin ka tirsan ahaa Axmed Genius. Waxaana xidhiidhinta loo gartey inuu hago barnaamijkaa Axmed Genius. Degaanka ku xeeran Kismaayo aad ayaa looga yaqaaney Axmed Genius. Abwaanimadiisuna may qarsooneyn, oo habeenada xafladuhu jiraan ayaa laga codsan jiray inuu soo bandhigo maansooyinkiisa, aadna bulshadaasi way ugu riyaaqsanaayeen. Maalmahaa waxaa cusbayd maanso cusub oo uu Axmed Genius tiriyey, bulshadaana soo jiidatey dareenkooga. Waxaa kaloo markaa xadhig lala beegsadey oo jeel ku jiray hormoodkii Silsilada Siinley ee Maxamed Ibraahin Hadraawi iyo Cabdi Aadan Qays. Maansadanina way xusaysaa labadaa magac oo hormoodka maanso ahaa laguna hirto.

Kooxda ilaalada Afweyne waxaa ka mid ahaa markaa dhiigyacabka Morgan. Si ay ku soo gaadheyba wuxuu maqlay maansadaa, had iyo jeerna dabadhilifkaasi dhiigyacabka ah waxaa u dhaqan aheyd inuu Afweyne isugu muujiyo inuu wanaagiisa ka talinayo. Hase yeeshee kursi doon ayey ka aheyd. Tilmaanta uu dhiigyacabkaasi leeyahay aan soo ergisano mid ka mid ah tilmaamaha dhigaalka ee laga qoray dhiigyacabkaa. “Morgan, gacantii midig ee Siyaad iyo ku xigeenkiisii hogaanka goboladii woqooyi, waa qofka laba ku ah ina Bare ee Soomaaliya ku hagay kacdoonka iyo burburka ay aduunyadu isku dayeyso inay ka badbaadiso” ayuu ku yidhi Maxamed Diiriye buuggiisa uu qoray ee “Culture and Customs of Somalia, P44”.

Xafladii si qurux badan ayey u bilaabmantay. xidhiidhintiina waxaa hogaanka u qabtey Axmed Genius. Dhiigyacab Morgan ayaa soo kacay una yimid Axmed Genius, arin aan meesha ku jirina codsadey. Axmed Genius oo arintaa ka hadlayana wuxuu yidhi: “Waqtii aan hawshii sheegsheegista badhtanka kaga jiro ayaa waxa soo kacey Morgan oo ahaa body-guardkii Maxamed Siyaad Barre, ina waydiiyey – Waxay odayaashu kaa doonayaan inaad qaado heestii Khadra. Waxaan sameeyey heestaa horaantii 1974^{kii} cajalado kumaan qaban, ummaduna idaacado kamay dhageysan, waxaanse u qaadi jiray ummada gobolka degan habeenada aanu xaflado iskugu nimaadno. Waxaanse garan waayey waxa ka dhexeeya heestan & barnaamijkan u kacaameysan iyaga ay u soo dhex galiyeen heestii”.

Midhaha heestaa ayaa xambaarsan fariin qoto dheer, kana wameysay waayihii dalkii Soomaaliya ku sugnaa. Gabasho muu muujin ee Axmed genius si xarago leh ayuu u qaadey heestii oo ku codaysan laxan ujeedadada maansadaa kaalmeynayey. Waxaana ka mid ahaa maansadaa:

*Maytida aakhiro ma soo noqoto
Malagana mididiisu ma af beesho
Ifkan murugadiisuna ma idlaato
Mahadhada kalgacalkuna
Waa meertee khardraay
Milkada xabaaluhu ma hungawdo
Maangaab ma saan qaado
Doqon micidu dheer tahay iyo
malaw milicasho kama daalo
Mas qaniinyadiisuna
muday kugu maqnaataa
Xididada dhex maaxdaa
maalay cad noqotaa
lafta Malax ku saydhaa
jiidhkana madow iyo
Midab kale u yeeshaa
Mililkiisuna dilaacaa
Waa la mide kalgacalkuna Khadraay*

*Murtidii abwaanada
Midhihii Hadraawiyo
Heesaha la soo madhey
Ee dunida maantiyo
Jaceyl lagu meeleyeyee
Qays ku mariyey Maansada
Waa lagamamaaraan
maahmaahda waayeel
Maalmaha aad nooshahayee
meeday murtidii mooyi
Mooyi meel aad gaysayee*

Markii ay dhamaatey xafladii ayaa waxaa dareemay waji-gabaxa ka muuqday Afweyne wasiirkiisii warfaafinta, Maxamed Cumar Jeess, oo uu hudheelkani dalxiiskuna hoos imanayey maamulkiisa. Maxamed Cumar Jeess oo wajigiisa ka muuqato cadho gadhoodhay ayaa u tagey Axmed Genius. Wasiirkaasi wuxuu garan la'aa sida ay heestani u soo dhexgashey barnaamijka iyo waxa ku kalifay inuu Axmed Genius qaado. "Ina Cumar Jeess ayaa markaa yidhi maxaad waxan u qaadey, markaa Cabdi qays iyo Hadraawina way xidhnaayeen. Heeskana magacdaas ayey ku dhex arkeen. Aniguse ma qabo in heestaasi wax dhibaato ah leedahay. Barnaamijka kumay jirin ee waa layga

codsadey laakiin siduu ii waydiiyey xaq iigumuu laheyn.Waxay muujinaysaa mas'uuliyiintaasi sida aaney xilkas u aheyn" ayuu yidhi Axmed Genius.

Waxaa goobtaa hawl aan loo diran galay,ismuujina ka muuqatey dhagarqabe Ina Cali Samater.Wuxuu aad iskugu hawlay inuu maansadaa xasuusto kuna celin karo.Afweyne oo aad loogu yaqaaney isku-dirka bulshada ayaa u sheegay Ina Cali Samater oo dhinaciisa fadhiyey inuu dhinacaa uga durko oo ogolaado in Axmed Genius dhexdooda fadhiisto.Afweyne wuxuu sheegay inaanu isagu dhib u arkin maansadaa ee waydiimo uu ka qabo Ina Cali Samater.Sidaa darteed ayaa Ina Cali Samater u qaatey in taajkii boqortinimada madaxa loo galiyey lana soo boodey maxaad uga jeeday tixahan:

*Maangaab ma saan qaado
Doqon micidu dheer tahay iyo
malaw mililcasho kama daalo
Mas qaniinyadiisuna
muday kugu maqnaataa
Xididada dhex maaxdaa
maalay cad noqotaa
lafta Malax ku saydhaa
jüidhkana madow iyo
Midab kale u yeeshaa
Milalkiisuna dilaacaa*

Hase yeeshee Axmed Genius oo aaney ka muuqan gabasho ayaa si cad ugu warceliyey "dee anigu umaan jeedin Maxamed Siyaad ee haddaad adigu la dooratey isaga waakan ku ag fadhiyee ku dheh".Hadal baa ku gudhey isqaadqaade Ina Cali Samater.

Kulankani muu aheyn kii ugu horeeyey ee dhex marey Afweyne iyo Axmed Genius. Hase yeeshee mar walba wuxuu Afweyne ku hadaaqi jiray beerlaxawsi iyo eed u jeedin dad kale,halkuu isaguna isku tilmaamayo nin ogol in la wada hadlo,la wada doodo, taladana la is waydaarsado,iwm.Hase yeeshee dhaqankaasi wuxuu ahaa mid aad loogu bartey Afweyne Bare oon marna lagu hungoobeyn.

Fankii Axmed Genius:

"-Maansooyinka iyo ruwaayadahaygu waxay u badnaayeen nolosha, cabiraada dabeecadu ay leedahay quruxda iyo abuurta farshaxan ee Rabaaniga ah ee Ilaahay aduunka ku qurxiyey, waxaan isku dayaa intii karaankayga ah bal inaan si wanaagsan u tilmaamo kolba wax aan arko iyo waxaan dareemo, mu'alif kastaana oo Soomaaliyeed kama duwana dareenkiisa inuu ka hadlo". Marxuum Axmed Genius

Axmed Maxamed Genius wuxuu fanka bilaabey isagoo yar.Hase yeeshee waxaa fankiisa qayb laxaad leh ka qaatey inuu soo ifbaxo dugsiga sare ee Banaadir.Dhamaadka sannad dugsiyeed kasta ayaa ardeydu soo bandhigi jirtay ruwaayado ay ku soo bandhigayaan waxtarka waxbarashada iyo dadaalka bareyaasha la soo halgamey.Waxaa sheegid mudan inuu bare Cabdicasiis Dakhare(IHUN) si fiican u gacan qabtay Axmed Genius.Bare

Cabdicasiis Dakhare wuxuu ahaa maansoyahan. Waxaa ka mid ahaa maansooyinka uu sameeyey heesta Dhiin (Ilkaheeda dhuuxa ah indhaheeda dhayda dhanakeeda curubat ah...) ee uu qaado heesaaga caanka ah Axmed Cali Cigaal, heesta Yaan lagaa badin ciyaaraha ee aad loo dhageysan jiray maalmaha ay socdeen ciyaaraha goboladu. Sidoo kale ayuu ruwaayadana lahaa sida ruwaayadii Raad abeeso.

Kacaankii Afweyne ayaa si mabda'a hantiwadaaga ee uu watey u hirgalo xarunta Xalane ka dhigay golaha kacaameynta. Shaqaalihii dawladaa ayaa lagu amrey inay dhamaan ugu yaraan muddo saddex bilood ah ku qaataan tababar hantiwadaageysan xarunta. Hawshii ayaa u gudubtay ardeyda. Dugsiyada ku yaalay Xamar ayaa lagu xareeyey Xalane. Maalintii la soo gabagabeynayey tabarbarkaa ayaa ardeydii ku soo bandhigeen ruwaayad. Waxaa madashaa goobjoog ka ahaa dhamaan xubnihii hogaanka sare ee dawladii Afweyne iyo Afweyne laftigiisa.

“Waxaa la igu soo darey gudiyadii dhinaca wargeysyada iyo ruwaayadaha.. Maalintii la xidhayey ayaa xafladaa xidhitaanka waxaa ka soo qayb galay Afweyne. Waxaa la soo bandhigay Ruwaayada aan anigu lahaa. Markay dhamaatay ayaa waxaa hadley Afweyne oo yidhi “Haddee Jaalayaal waa ku mahadsan tihiin barnaamijkeenan, Xaqiiqdii dalkeenu waxuu u baahan yahay dhalinyaro, dalkeenu wuxuu u baahan yahay dhalinyaro farobadan oo haddee markaa dhalinyaradaasoo qabaneysa ama ku dhaqaaqeysa midnimo iyo maskax bislaatey oo hantiwadaag ah” ayuu yidhi Axmed Genius oo ka hadlaya kulankiisii ugu horeeyey ee uu Afweyne fankiisa farta ku godo.

Markii Afweyne dhameeyey khudbadii ayuu u soo dhaqaaqey dhinicii Axmed Genius. “Waanu ii yimid (Afweyne), isna salaaney iguna yidhi –“Haddee Jaale waxaad tahay .. abwaan baad tahay.. waxaad tahay nin mufakir ah oo gabayaa ah .Laakiin haddee gabayadaadu yeyna ku soo noqon kacaanka”. Weedhaha sidan oo kale ahi waxay ahaayeen beerlaxawsi uu had iyo jeer soo jeedin jiray Afweyne.

Fanka Axmed Genius wuxuu ku hanaqaadey ruwaayadaha uu ku soo bandhigi jiray dugsiyada iyo goobaha ardeydu iskugu yimaadaan kuna leeyihiin xafaladaha qalinjabinta. Hase yeeshee gu'gii 1973^{kii} ayaa uu sameeyey ruwaayadii ugu horeysay ee bulshadu ku daawato golayaasha murtida iyo madadaalada. Waxaaney ruwaayadii u kala dab qaadey dhawr ka mid ah gobolada dalkii la isku odhan jiray Soomaaliya.

Ruwaayadan markii uu dhameeyey Axmed Genius ayuu doorbiday inuu hoboladii dalka la kaashado si ay u soo bandhigaan. Maalin maalmaha ka mid ah ayuu u baqoolay isagoo xidhan dharkii balcada ee dugsiyada sare dhinaca golaha murtida iyo madadaalada ummada ee magaalada Xamar. Waxaa maamulka hayey markaa Maxamed Ciise Ganay. Maalintaa garab iyo gaashaan ayuu filayey, hase yeeshee Axmed Genius wuxuu kala kulmay halkaa niyadjab iyo filanwaa loogu talagalay inuu fankiisu ku baaba'o. Maxamed Ciise Ganay ayaa si aan gabasho laheyn ugu sheegay inaan ruwaayadaa lagu dhigayn golaha murtida iyo madadaalada, dalkuna leeyahay abwaano iyo hobolo dawlada shaqaaleysay.

Gaal dil gartiisana siiyee, Maxamed Ciise Ganay wuu jeclaa fanka, taageerana u fidin jiray. Hase yeeshee waxaa isku qaban waayey hawsha ay ruwayaad curinteedu u baahan tahay iyo ardeygan dhalinyarada ah ee ruwaayad baan sameeyey afka ku kala qaadey. Maxamed Ciise ganay wuxuu ahaa kornayl, waxaana u dhaxdey hobolada caanka ah ee Fayruus Sh.Daahir.Waxaanu ku dhintay wadanka Nayjeeriya xilli ay fanaaniinta dalku halkaa u tageen ka qaybgal faneed. Abwaan Cabdilaahi Saleebaan Bidde oo aqoon u lahaa Maxamed Ciise Ganay iyo Axmed Genius ayaanu mar aanu wax ka waydiinay ku jawaabey “Walaal Fu,aad, Fanka wuu jeclaa Maxamed Ciise,hase yeeshee marna kamuu filayn wiil dhalinyaro ah oo wali dugsiga sare ku jira ayaa ruwaayada abuuri kara”

Waxaase dhacdo la yaableh noqotay in ruwaayadaa isla bishii gudaheeda laga dhigay golihii madadaalada,ummaduna codsatay in dhawr jeer dib loogu soo celiyo.Waxaaney ku noqotay la yaab cid kasta oo fanka Axmed Genius aqoon u laheyn.Waxaana dhaboowdey erayadii uu Axmed Genius ku yidhi Maxamed Ciise ganay ee ahaa “Waxay Ilaahay ka baryayaaa in bishan aynu ku jirno dabayaaqadeeda ,tiyatarkan laftigiisa laga dhigo, Tii Ilaahay ayey noqotay oo bishii dabayqaadadeeda waxaan ka dhignay isla tiyatarka Qaranka”.Axmed Genius wuxuu mahadnaq dheeraad ah u celinyayaa Ilaahay(SW) ka sokow ardeydii kala qayb qaadatey ee gacan weyn ka siiyey.

Xilli ku beegnayd gu’gii 1974^{kii} ayuu dhameystay dugsiga sare ee Banaadir, waxaan shaqo ahaan loogu qoray hudheelka dalxiiska ee Waamo.Waxaa halkaa iskugu tagey koox dhalinyaro aqoonyahana ahaa oo sameystay koox faneed lana magac baxey xidigaha madaalayaasha ee Waamo “Restless Stars”.Kooxdani waxay kor u qaadey kaalintii hudheelkani uu dalxiiska dalka kaga jiray.

Aragtida dheer iyo hiyi-fogida ku dheehnayd Axmed Genius umay keenin soo dhaweyn badan ee xukuumadii Afweyne way dhibsatay,una hawlgaleen inay curyaamiyaan.Waxaa markaa la bilaabay in kooxdaa xidigaha madaalayaasha oo fanka ka sokow ahaa aqoonyahano ku shaqeysta xisaabaadka la dabagalo.Abwaan Cabdilaahi Saleebaan Bidde oo ka waramaya kooxdani ayaa yidhi: “Kooxdii madaalayaasha waxaa ka mid haa Xuseen Kayaabshe oo giitaarka tumi jiray aadna ugu wanaagsanaa,dhawr tartana ka galay aduunka,Shaaciroole-Six machine- , Gariile oo durbaanka tumi jiray. Waxay ahaayeen dhalinyaro aqoonyahano ah oo xisaabaadka ka shaqeyn jiray,markii danbena loogu gabadey inay musuqmaasuq sameeyeen oo kooxdii sidaa lagu babii’yey”.

Xadhigii iyo Siidayntii Abwaanka:

*“Haddii uu dadku cadaalad ku xidhan yahay wuu isqancin karaa”
ayuu yidhi Axmed Genius*

Markii xukuumadii Afweyne baa’biisay kooxdii Madaalayaasha, murtidii iyo fankii Axmed Genius muu gabagaboobin ee dardar cusub baa sii gashey. Tani waxay sidoo kale firfircooni dheeraada siisay kooxdii Afweyne oo xilli ku beegnayd 1976^{kii} ugu

tagey hudheelka Curuba. Axmed Genius oo xadhigiisaa ka waramayana wuxu yidhi: “1976^{kii} anigoo hudheelka Curuba fadhiya oo ka qadaynaya ayaa laba nin oo ka tirsan NSS-tu ii yimaadeen iina sheegeen inay i doonayaan. Xogaa markaanu wada hadlaynay waxay ii kaxeeyeen guri aan sidaa uga fogayn meesha lana yidhaa Godka Jilica. Waxaan meeshan waligayba u haystay guri caadi ah .. Waxay i waydiiyeen waydiimo ku saabsanaa : hawl aan u wadey gudida afsoomaliga oo ku saabsanaa gorgortankiisa; Buug aan waday; Shaqo badal la igu sameynayey oo la iga soo badalayey wasaarada dalxiiska la iina soo badalayey wasaarada tacliinta sare qaybteeda akadamiyada iyo dhaqanka; Ku halqabsigayga Cabdi Qays iyo Hadraawi oo markaa xidhnaa .Ku dhintay iyo ku noolba waa gabayaa, ninka abwaankana waxaa lagu yaqaanaa inuu ku soo halqabsado aniguna sidaasaan ugu soo halqabsadey..”.

*“Maansada la igu xidhay
aniguba maan tirin, hase
yeeshee maamulkaa waxaa
eedayn iyo maragba ugu
filnaa kol hadaad noqoto
qofka la raadinayo ee dil
ama xadhig lala doonayo”
Axmed Genius*

Raggaa ka tirsanaa ciidamadii nabad sugida ayaa ka dib markay waydiimaha badan iyo warcelino isdhaafsadeen hadalba ku soo afjaray : “Jaalle wixii iminka ka danbeeya waad xidhan tahay”. Muddo ka dib waxaa loo gudbiyey Xabsiga Dhexe ee ku yaala magaalada Xamar. Sidii maalintaa loogu riday Xabsiga ayuu u xidhnaa muddo ku dhaw saddex sanno. Waxaa la hor geeyey Maxkamad ku sheegii maamulkii Afweyne Barre oo xukuntay .. Maxkamadaa wuxuu Afweyne ula baxey “Maxkamada Badbaadada Qaranka”. Magaca iyo falalka ka soo fulaa way kala jeedeen waaney is-hirdinayeen. Waxaane ay aheyd maxkamada qaran dumiska. Xukunada ay fuliso guryahaa lagala yimaadaa, dadku way u kala soocnaayeen, danbiyaduna way kala mudnaayeen. Qaar agtooda waa laga amaanaa oo la soo dhaweeyaa. Dadka qaar danbiyo lagu qaado ayaa jeebadaha lagala soo baxaa.

Waxay maxkamadaasi ku xukuntay afar sanno & badh oo xadhig ah iyo toban kun oo shilin oo ganaaxa. Waxaase la yaab lahaa maansada maalintaa la soo bandhigay ee lagu haystay abwaanka inaanu isaguba curin, shaqana ku laheyn. Hase yeeshee magaciisa oo ahaa kii danbiga loo raadinayey ayaa cadeyn ugu filnayd.

Bishii Janaayo horaanteedii 1978^{kii} ayaa la naga soo saarey Xabsiga Dhexe ee Xamar. Qiyaastii waxay ahaayeen ilaa lix gaadhi oo ahaa isjiidka lagu magacaabi jiray Otontoduwaha waxaan la geeyey Xabsiga Laanta buur. Xabsiga “Laanta Buur” ayaa bulshada reer Soomaaliland si gaar ah ugu suntan. Waa xabsigii uu abwaan Cabdi Aadan Qays ka dhex tiriyey maansadiisii Dalxiis iyo Darmaan. Waa xabsigii lagu xidhay Maxamed Ibraahin Cigaal (IHUN), Cumar carte Qaalib, Ismaaciil Cali Abokor, Dr. Maxamed Sh. Aadan (IHUN).

Axmed Genius oo Xabsigaa ka hadlaya ayaa yidhi: “Xabsigani wuxuu u qaybsanaa laba qaybood oo kala ah : Qaybta Adag ee ay u bixiyeen Qaybta daryeelka waa qamta, waa

inkaarta iyo dhibaataada, waa qaybta ragga lagu xiniinyo siibo, waa qaybta ragga lagu tunto, waa qaybta maskaxda lagu badalo, waa qaybta aanu qofku hawada xataa arki karin oo maqsin yar oo kaligiiya la galiyo, isaguna iskula hadlo si uun maskaxda iyo iimaankaba u beelo laakiin. Iimaan beeli maayee iimaan bayse ka soo qaadeen.. Ninkii rag ah ee geed adeyg ah ee geedsan ahina wuu ka soo qaadey iyo Qaybta Soke oo ka fududeyd”.

Xabsigaa wuxuu ku jiray gu’yaal. Hase yeeshee arooryo hore kuna beegan ilaa afartii aroornimo ayaa wiil dhalinayaro ah oo xidigo saddex ah lagu taxay ayaa amar bixiyey. Wiilkaasi oo kolba dhinac isku ruxaaya ayaa cod dheer oo geesinimo aan la tijaagin ka muuqato ku yidhi: “*Jaalayaal xabad ayaad ku badalanaysaan xadhigiina abaal baanad ku qabeysaan dalkaanad daafaceysaane...*”.

Sidaasi ayuu kaga baxey xabsigii loona qaadey goobaha dagaalka. Maamulkaasi wuxuu uga dan lahaa siidayntan inay maxaabiistani u noqdaan ciidamada gaashaan. Ilaahay baa wax dileee, Abwaan Axmed kumuu dhiman dagaalka, inkastoo saaxibadiisii la socday qaar ku dhinteen aaga Goday iyo Jigjiga.

Taariikh Nololeedkii Axmed Genius:

Kalabaydh waxay ka tirsan tahay gobolka Gabiley ee dalka Somaliland. Waxay qiyaastii 10 km galbeed ka xigtaa Magaalada Gabiley, 15 km-na ka xigtaa koonfurta magaalada ganacsiga ee Tog-Wajaale ee ku taal xuduuda u dhexeysa Somaliland iyo Itoobiya. Kalabaydh waxay ka mid tahay magaalooyinka ugu da'da weyn. Waa magaalo ku taal dhul beereed. Magaaladaan waxeay isku magac egyihiin magaalooyin kale oo ay ka mid tahay magaalada kalabaydh ee ku taala gobolka Sool.

Magaaladaa kalabeydh waxaa dadka deganaa ka mid ahaa aabo marxuum Muxumed Warsame Xirsi. Wuxuu ku magac dheeraa Muxumed Afey. Muxumed waxaa u dhaxdey Aamina Xasan

Warfaa oo dadku ugu yeedhaan Aamina Libaaxo. Muxumed wuxuu ahaa qurbo-joog ku hawlgali jiray bad-mareenimo uu kaga shaqeyn jiray Maraakiibta. Wuxuu goostey inuu dalkii hooyop iska dago, kana fadhiisto shaqada maraakiibta. Wuxuu markaa Muxumed soo degay degaanka Kalabeydh, bilaabeyna dhaqashada geela.

Xilli lagu qiyaasay dabayaaqadii kontomeeyadii ayaa wiil ugu dhashey labadaa waalid isla magaalada Kalabeydh, goobuhuna kala mudanee wuxuu wiilkaasi ku dhashay Geedka Nabadiid dulleedkiisa galbeed guri ku yaala xilli ay cadceedu u sii dhawaaneyso godkeeda. Waxay labadaa waalid ugu wanqaleen wiilkaa Axmed, bulshada uu nolosha la wadaageyna waxay ugu ladheen Genius oo ay ka dhex heleen garashadiisa fogayd iyo

aragtida dheer ee uu lahaa. Axmed Genius oo arintaa ka hadlayeyna wuxuu maansadiisii ku yidhi:

Guubaabadayda iyo Murtida	Kama Gabowdaane
Anoo Gaban Ah baa la i lahaa	Garasho Dheeraaye
Waxaan ahay Gudoon Waalid	Iyo Gurudambays reer
Nin Galbeed ku koray baan ahiyo	Geedkii nabaddiid

Wuxuu Axmed ahaa sida maansada koreba ku xusan guri-danbeyskii reer Muxumed. Waxaa Axmed la dhashay Faarax , Marxuumad Caasha , Xaawa , iyo Siciid. Axmed. Wuxuu ahaa guri-danbeyskii labadiisa waalid. Ilaahay muu ka yeelin in Aabo Muxumed goobjoog u noqdo hanaqaadka inankiisa Axmed. Waxaanu geeriyooday Muxumed (IHUN) maray Axmed Genius da'diisu ku siqaysay hal gu' jir. Axmed genius oo arintaa ka waramaya xusayana geeridaa aabihii wuxuu yidhi:

Gu intaan jirin Ayaa
aabahay Geeridu u timi
Duco aan gaboobeyn
ayaan ulla galuubnahay

Mar kale abwaanku isagoo tilmaamaya siduu hooyadii ugu dhawaa, aanay u suurto galina inuu waqti dheer la qaato aabihii, wuxuu yidhi:

Galbo Nolosha Qaarkood	wakhtigii ila Gudboonaaday
Googaada iyo Cigaliyeda	maxaan Golle Kusoo jeeday
Hooyaday Go'eedii Maxay	Guudka Iga Saartay
Gaaddada Maxaan Kala Leday	Iyo Laab Aan garanaayo

Mar kale abwaanu wuxuu yidhi :

Agoon Baan ku Koray aan Xigtiyo Ehel danaynayn
Waatii Ardaa Hooyaday Oogtay Kaliddeed

Arrad mudatayaa iyo Abaar Omos ah Joogtaaba
Ka Adkaysatoo waayihii kama Asqaysiin

Ifka Hibo Allow Sii Aakhiro Meelsan wey tagiye
Al-Faataxa Muxamed waa Ilays Deeqay Aadmiga e

Axmed Genius wuxuu dugsigii qur'aanka ka bilaabey kuna dhameystay magaaladda Kalabaydh. Sidii caadadu aheyd xilliyadaa markuu Axmed bartey Quraankii ayaa uu isla magaalada Kalabaydh ka bilaabey dugsiga hoose. Hooy Ammina oo degan iminka magaalada hargeysa ee caasimada wadanka Soomaliland ayaa laga hayaa "Kontomeeyaddii ma lahayn Kalabaydh Iskuul aas-aasi ah. laakiin, Dugsi gaar ah ayaa jiray, kaasoo aan ku daray Axmed oo aad u yar".

Axmed Genius ayaa dugsigii dhexena ka mid noqday ardeyda wax ka baranayey dugsiga Sheekh, dugsigii sarena wuxuu ka galay dugsiga sare ee Banaadir kuna yaalay magaalada Muuqdisho. Wuxuu dhameystay dugsiga sare xilli ku beegnayd 1974^{kii}.

Mudadii uu ku jiray Axmed Genius dugsiga sare wuxuu qayrkii kaga mudh baxey curinta maansooyinka, iyo sameynta ruwaayadaha. Sidaa darteed ayaa markiiba shaqaale ahaan loogu xulay inuu ka mid noqdo shaqaalaha Hudheelka Dalxiiska ee Waamo, siiba qaybta madadaalada. Halkaa waxaa ka dhisnaa koox la magac baxdey aadna loogu yaqaanay xidigaha madadaalayaasha (Restless Stars). Kooxdani waxaa kaloo u dheerayd inay ahaayeen aqoonayahano. Axmed Genius wuxuu ka mid noqday kooxda. Dadka qaarkii waxau ku doodaan inuu ahaa hormoodka kooxda, halka qaar leeyihiin wuu ka mid ahaa hogaanka kooxda. Waxaase laysku raacsan yahay inuu ahaa hormood la hiigsado, bulshaduna aad u soo dhaweyso.

Axmed Genius wuxuu ku sugnaa halkaa oo shaqaale ka ahaa ilaa gu'gii 1976^{kii} oo loo taxaabay xabsiga. Dawladii Afweyne ayaa aad ugu firfircoonayd boqno-goynta aqoonyahanada iyo hal-abuurada. Hase yeeshee xadhigaa iyo dilal toogasho ah oo lala beegsan jiray aqoonyahanada iyo abwaanadu ma yareyn in ummadu hesho dhawaaq dhiirgaliya inay cadaadiska ka dhiidhiyaan. Axmed ayaa ka mid ahaa abwaanada ku dhiiran jiray baraarujinta, bogaadinta, iyo hogatusaaleynta bulshada.

Xilli ku beegnayd 1978^{kii} ayaa loo qaadey Axmed Genius dagaalkii 77^{kii} si uu u noqdo gaashaan ay ciidamadu xabada iskaga dhigaan, hase yeeshee Ilaahay wuu ka badbaadiyey. Horaantii 1979^{kii} ayuu Axmed Genius soo dagay magaalada Hargeysa. Muddo gaabana wuxuu furtay dukaan lagu kaydiyo, laguna iibiyo cajaladaha maansooyinka. Silsiladii Deelleey ayaa waxaa markii hore duubay Abwaan Maxamed Xaashi Dhamac "Gaariye", sidoo kale ayuu Axmed Genius-na duubay maansooyinka, kuna sameeyey faafin badan oo ka kala dhacdey dhamaan dhulalka ay dadka Af-soomaaliga ku hadlaa degan yihiin.

Dhibta sii kordhaysay iyo hagar daamooyinka ay dawladii Afweyne wadey ayaa ku qasbey Axmed Genius inuu u hayaamo magaalada Jabuuti ee dalka Jamhuuriyada Jabuuti. dabayaaqada 1980^{kii} Axmed Genius wuxuu ka hawlgalay idaacada Jabuuti kana soo dayn jiray barnaamij barqadii bixi jiray ooo uu kula baxey magaca "Axmed Saabaa-Ahmed Ca-va-". Waxaanu sameeyey heeso dhawr ah intii uu ku sugnaa dalka Jabuuti oo ay ka mid yihiin kuwa uu qaado Cabdi Nuur Allaale.

Abwaan Axmed Maxamed waxa u dhaxdey Shantaal Cismaan Qaaje. Waxaa sodoh u aheyd Muumina Gadiid. Waxaanu Ilaahay ugu deeqay labadaa waalid hal wiil iyo gabadh. Waxay iminka ku sugan yihiin xaaska iyo labada caruuriba cariga Faransiiska.

Han durugsan iyo Himilo Fog:

Horaantii 1983^{kii} ayuu Axmed genius ka mid noqday xubnaha SNM ee joogay xarumaha halganka. Wuxuu ku caan noqday wehel ka dhigashada jiida hore ee dagaalka. Markii uu Axmed Genius ka mid noqday jabhadii SNM ayaa uu isagoo ka waramaya dhibta dalkii Soomaliya ka jirtay uu u mahadnaqey dadkii gartey una guntadey wax ka qabashada hagaradamada bukshada ku habsatey waxaanu yidhi: “ waxaad moodaa dhibaataadani in ay ummada Soomaliyeed si yar oo sahal ah tartartiib ah ay ku soo bilaabmantay, iminkana ay damqashadu dadk aay wada huwan tahay, Waa Ilaahay mahadii inaynu garano maanta dhibaataada ummada Soomaaliyeed haysata ,inteenaa badana aynu sidaa u wada fikirno, laakiin fikradaa aynu ku fikiraynu umaddeenu yeyna ku eekaanin afkeena iyo maskaxdeena ee h noqoto mid aynu ummadeena dhibaataadaa kaga saarno Ilaahayna ha inala qabto” ..

Dareenka ka dhalanaya maqalka weedhahaa uu Axmed Genius ku dhawaaqey ayaa ah inaan hadalheyn iyo garasho dhibaato wax lagaga qaban karin, hase yeeshee loo baahan yahay fal kaalmeeya garashada iyo hadalka. Waxay weedhaasi iyo kuwo kaleba muujinayaan hamiga iyo yoolka fog ee ku ladhnaa abwaan mujaahid Axmed Genius. Horaa loo yidhi indheer garad meel durugsan buu dhaan u rartaaye, bulshada uu la dhaqnaa aad buu uga horeeyey, da’diisa yar waxaa go’ sharafeed huwinaysay garashada durugsan ee Ilaahay ku galadeystay.

Geeridii Abwaanka:

Shirweynihii 4aad ee ururka SNM ayaa ka dhacey magaalada Jigjiga hilaaddii bishii Ogoost 6^{dii}, 1984^{kii}. Waxaa xilka gudoomiyenimada hayey Mujaahid Cabdiqaadir Koosaar (IHUN), xilka ku xigeenkana waxaa hayey Mujaahid Aadan Cabdi Casoowe (Aadan Shiine- IHUN-). Sidoo kale waxaa madasha shirka ku cusbaa oo markaa yimid xarunta labada mujaahid ee Axmed Maxamed Siilaanyo oo iminka ah madaxweynaha Jamhuuriyada Soomaaliland iyo Ibraahin Maygaag Samater (IHUN) oo dalka Jabaan ku geeriyooday 31^{kii} Janaanyo 2011^{kii}.

Markii shirkaa lagu kala tagey ayaa waxaa isbadal weyni ku yimid hogaankii ururka. Gudoomiyaha ururka waxaa loo doortay Axmed Maxamed Maxamuud Siilaayo, gudoomiye ku xigeena waxaa loo doortay Cali Maxamed Wardhiigley (IHUN). Waxaana noqday la taliyaha dhinaca siyaasada Sheekh Yuusuf Cali Sheekh Madar (IHUN, la taliyaha dhinaca dagaalkana waxaa noqday Mujaahid Cabdiqaadir Koosaar (IHUN), Taliyaha ciidamada waxaa noqday mujaahid Aadan Sh. Maxamed Cabdi Casoowe “Aadan Shiine” (IHUN).

Markii abwaan Axmed Genius tiriyey mansadaa waxaa u muuqatey in loo dhaqaaqo gudashada xilka dusha loo ritay. Waxaa loo dhaqaaqey in si fool ka fool ah looga hortago

ciidamdii Afweyne baree.Waxaa la gudagalay dagaal saddex jihood ah sida: Galbeedka Hargeysa(aaga galbeed),Buuraha Sheekh(aagaa dhexe), iyo bariga Burco.

Axmed Genius wuxuu ka mid noqday ciidamadii ka dagaal galay buuraha Gacan-libaax.Ciidan uu watey Mujaahid Lixle(IHUN) waxay galeen Burco Duuray.Ciidan uu watey mujaahid Ibraahin Dhagaweyne waxay galeen buuraleyda u dhaxeysa Sheekh iyo Berbera,ayna u suurtoqashey inay jidkaa muddo kala xidhaan. Sidoo kale ayaa ciidan uu watey mujaahid Maxamed Kaahin ay galeen meesha la yidhaa Marriya.Waxaa sidoo kale ciidamo uu watey Cabdilaahi Askar(IHUN) ay galeen buuraleyda Illimaha.

Mujaahid Abwaan Axmed Genius wxuu ka mid noqday ciidamadaa.Waxaanay geeridii ku haleeshay sida la sheegay meel u dhaw buuraha gacan Libaax.Ilaahay Mujaahid Axmed Genius iyo intii kale ee ku dhimatey halgan gobinimodoonba Jannatu fardawza ha ugu deeqo. Aamiin-- Aamiin-- Aamiin-- Aamiin-- Aamiin-- Aamiin-- Aamiin--

Maansooyinka:

Waxaa abwaanka u suurtoqashey in uu curiyo maansooyin badan .Waxaase bulshada dhagahooda aad ugu dheer maansada uu ku suntay “Dharaaro”.Waxaase jira maansooyin badan oo uu tiriyey Axmed Genius. Maansooyinka iyo maansada loogu jawaabey maansadiisa dharaaro ayaanu insha Allah ku soo gudbin doonaa ardaaga loo qoondeeyey abwaanada hore ee Mareegta Farshaxan.

Qoraalada uu qoray:

-Muraayadii Cadaalada :

Qoraalkani wuxuu inta badna ku saabsanahaa xadhigiisii 1976-1979 uuna xabsiga dhexe ku dhex qoray,aanse la daabacin

-Buuq aan la daabicin oo la yidhaa “Noloshaydii Nasiibka Darneyd”

-Sheekooyin dhawr ah oo laga soo dayn jiray idaacadihii Raadyow Hargeysa iyo Muqdisho--- Lama daabicin

Tixraac;

- Mareegta <http://so.wikipedia.org/wiki/Kalabaydh>
- Qoraal uu qoray Mustafa Sheekh Cumar Geeddi .
Tafatiraha Wargeysa Saxafi.
- Wareysi Xaaska Marxuum Axmed Genius
- Wareysi Baadoo Xasan
- Wareysi Cabdiraxmaan Baqdaadi
- Wareysi Cabdisalaan X.Maxamuud (Cabdisalaan Turki)
- Qolka Kaydka ee Mareegta Farshaxan

*Qalinkii iyo Tifatirkii : Fu,aad Sheekh
Badha Mareegaha Farshaxan
www.farshaxan.com iyo www.farshaxan.org*